

12. כלה נאה וחסודה ב' (תלמוד בבלי, מסכת כתובות יז ע"א)

- 1 אָמרוּ עָלוּ עַל רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי אֵילְעָאי,
- 2 שְׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הַדָּם וּמְרַקֵּד לִפְנֵי הַפֶּלֶא,
- 3 וְאוֹמֵר: פֶּלֶא נְאֻה וְחַסְדָּה.
- 4 רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקֵּד אַחֲלַת,
- 5 אָמַר רַבִּי יוֹדָא: קָא מְכַסֵּף לֶן סְבָא!
- 6 כִּי נַח נִפְשִׁיהּ, אִיפְסִיק עֲמוּדָא דְנִנְרָא בֵּין יְדֵיהּ לְכָלֵי עֲלָמָא;
- 7 וּגְמִירֵי, דְלֹא אִפְסִיק עֲמוּדָא דְנִנְרָא אֲלֵא אִי לְתַד בְּדָרָא אִי לְתַרִּי בְּדָרָא.
- 8 אָמַר רַבִּי יוֹדָא: אֲהֵינָה לִיהּ שְׁטוּתִיהּ לְסָבָא,
- 9 וְאָמַרִי לָהּ: שְׁטוּתִיהּ לְסָבָא,
- 10 וְאָמַרִי לָהּ: שְׁטוּתִיהּ לְסָבָא.

ביאור:

2. בר — ענף. 4. אתלת — על שלושה ענפים כאלה. 5. קא מכסיף לן סבא — הזקן מבייש אותנו. 6. כי נח נפשיה... לכולי עלמא — כאשר נפטר רב שמואל חצץ עמוד של אש בינו ובין כל העולם. 7. וגמירי... לתרי בדרא — ואנו למודים במסורת שאין מפסיק עמוד כזה אלא לאחד בדור או לשניים בדור. 8. אהנייה... שיטתיה לסבא — הענף זיכה את הזקן בזכות זו, ויש אומרים ששטותו הועילה לו ויש אומרים ששיטתו זיכתה אותו.

הריון התלמודי שהובא עוסק אף הוא במנהגי הריקוד לפני הכלה. תחילתו בציון המנהג לרקוד לפני הכלה בהדס, המיוחס לתנא הגדול רבי יהודה בר רבי אילעאי. מוכן שמהמעשה מברר לא רק עצם המנהג, אלא גם דבר ביצועו על ידי חכם גדול. מנהגו של התנא עבר לאמורא רב שמואל, שאף חיזקו והשתמש בשלושה ענפי הדס בשעת הריקוד. מתברר שלא הכול התלהבו ממנהג זה, ורבי זירא טען שבריקודו מבייש רב שמואל את חבריו. ניתן לשער שהכוונה לתלמידי החכמים, שרב שמואל בריקודו שנתפס כהשתטות, ביישם. הנחתו של רבי זירא היא כי כבוד התורה — כבוד תלמידי חכמים עולה על כבוד הבריות — במקרה זה — כבודה של הכלה. אין העימות בין כבוד התורה לכבוד הבריות מצויר כאן באופן כה חריף כמו במעשה ברבי אלעזר והאדם המכוער (לעיל, מקור מס' 1), אך גם באופן הזה מדובר בעימות חריף למדי. נראה שהעימות שלפנינו לא הגיע לכלל הכרעה במשך שנים, למעשה עד מותו של רב שמואל. אזי הוכרע העימות בכוח אות פלאי — עמוד אש המפריד בינו לבין העולם. למעשה אין בכך כדי להביא להכרעה עקרונית בשאלה: כבוד התורה או כבוד הכלה — מה עדיף? זו היא הכרעה

מאוד בדרך שבה נתייחס אליו — האם נשבחהו או נגנהו. אם כן, השבח מוכן לא כתיאור אוכייקטיבי, אלא ככוח יצירתי בונה! לשון אחר, מתוך ידיעת מעמדו האוכייקטיבי של המקח, ניתן לשבחו כדי להוציא ממנו את המירב.

השאיפה היא להגיע למצב של 'לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות'. בעולם האנושי האמת איננה חדר־משמעות. הכרת העולם האנושי על מגוון פניו ורגישויותיו מספקת מערכת התייחסות שונה שבתורה קובעים את האמת.

דעתו של אדם מושפעת מרעית הבריות, כיוון שיופי אינו תכונה חדר־משמעותית והיא נתונה לפרשנות, הקביעה כי 'הכלה יפה' עשויה לאפשר חיים טובים ונכונים בין בני הזוג. במוכן מסוים בית הלל הלכו כאן בדרכו של הלל שראה בכבוד הבריות ערך עיקרי בהשקפתו.

בסופו של דבר, חשוב לציין, כי שבחיהם של בית הלל אינם בגדר גמילות חסדים — מה שמכונה בלשוננו: 'עשיית טובה' — הם מובילים לכיבוד בחירתו של הזולת. לפי זה אין אנו עוסקים בדיון דלעיל רק בהערכה שונה ליופי, אלא בכבוד הזולת המוכע בהערכה חיובית לדרך שהוא בחר לנהל את חייו.

13. כבוד הבריות (תוספתא, מסכת בבא קמא פ"ו ה"י = תלמוד בבלי, מסכת בבא קמא ע"ב)

- 1 רבן יוחנן בן זבדי אומר: בוא וראה פפה חס הפקום על פבור הקריות:
- 2 שור מפני שמהלך פרגליו — משלם חמשה, שה מפני שמוענו — משלם ארבעה.

התורה קובעת: "כי יגב איש שור או שה וטבחו או מכרו, תמשה בקר ישלם תחת השור וארכע צאן תחת השה" (שמות כא, לו), מבלי שתנמק את ההבדל ביניהם. הבדל זה, שביסודו איננו מובן מאליו, עורר את חז"ל להעלות הסברים רעיוניים המבססים את השקפת עולמם החברתית. רבן יוחנן בן זכאי נדרש לבעיה ומציע הסבר המתייחס במפורש לביטוי 'כבוד הבריות'. מתברר כי כבוד הבריות חל גם על פושעים שבישראל!

כבוד הבריות מתבטא כאן בהתחשבות בהתנהגות חריגה בציבור — הטענת השה על כתפו שיש בה משום השפלה.

ברור כי אם מתחשבים בנידון זה גם במושע, חרף הטענה המתבקשת, כי לו הלך בדרכי טובים יכול היה להימנע מלהגיע למצב הזה, עולה מכאן ההשקפה, כי כל אדם זכאי לכבוד בסיסי!

נמצאנו למדים, בעגנו את 'כבוד הבריות' במערכת המשפטים, הכריז, כביכול, הקב"ה כי אין זה ערך ערטילאי! יש לו השלכות המחבטאות בממון והוא משפיע על הענישה בדיני גנב. 'כבוד הבריות' אינו מנותק אפוא מהגורמים הקובעים בדיני ישראל.

אישית, הווי אומר, גדולתו האישית של רב שמואל הופגנה לעיני כול בגין אותו עמוד אש. עמוד אש כזה מציין דמות יחידה בדורה. הדמות היא זו שזכתה כאן להבלטה ולא הערך שהיא מייצגת. כך שהמתח העקרוני העומד ביסוד הדיון לעיל בין כבוד התורה לכבוד הזולת נותר בעינו.

מעניין ההסבר שניתן על ידי חכמים שונים למעמדו הרם של רב שמואל. ניתנו שלושה הסברים המתקשרים זה לזה על ידי משחק לשון בארמית: 'אהנייה ליה שוטייה לסבא... שטותיה לסבא... שיטתיה לסבא' — שוטייה (ענף) — שטותיה (שטות) — שיטתיה (שיטה). שלושת ההסברים מתמקדים בשלוש אפשרויות להבין את עיקרו של המנהג. שוטייה — ענף, כלומר, הדגש מושם על הענף הנאה ולא על עצם הריקוד. בהדס, נעים הריח ויפה הצורה, גלומה סמליות הקשורה בכבוד המצווה, ובעקיפין — כבוד הזולת, האדם.

ההסבר השני ממקד את המבט בהשתטות עצמה. החכם יורד לשעה מרום מעלתו ומתנהג באופן מוזר הפוגע בכבודו.

גם ההסבר השלישי מתמקד בחכם, אך לא בעצם ההשתטות אלא בשיטה. זו היא שיטתו. אין מדובר כאן במעשה השפלה עצמית המתבצע בכל פעם שוב, מתוך רצון לשבור גאוה רגעית, אלא בשיטה עקרונית. אנו נוטים להסכין למוכר ולדגל, וברגע שאין מדובר באקט יוצא דופן אלא בשיטה, האירוע עובר למרחב מוכר, ונוח יותר ל'יעיכול'.

שלושת ההסברים האלה שרויים במתח לא פשוט. השאלה היא אם השפלה למען הזולת הנה דבר ראוי אם לאו. ניתן לטעון כי אם בכבוד האדם עסקינן — השפלה עצמית גם היא תחשב כפגיעה בכבוד האדם, ואין דרך לכבד מישהו על ידי השפלה עצמית. יתרה מזו, השפלה עצמית כרוכה בסוג מסויים של התמקדות בעצמי, שיש בו פנים של גאוה. ברור, מי שמדבר על ענף ההדס כעיקר, מנסה להטות את הכף מהשתטות לסמליות, ובמובן מסוים נוהג כך גם מי שהפך את המנהג לשיטה. זאת ועוד, 'שיטה' חשובה מפני שהיא יכולה להשתלב גם במערכות האחרות הסובבות את עולמם של חכמים — ראש וראשונה שבהן היא לימוד התורה.

ספרות נבחרת:

של, ולי, נשים ונשיות בסיפורי התלמוד, תל אביב 1997, עמ' 23-37.

